মিঠু, ଇତ୍ୟାଦି , ଇତ୍ୟାଦି ,

ବନାମ

ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି

ଏପ୍ରିଲ 7,1983

[ଭି. ୱାଇ. ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼, ମୁଖ୍ୟ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି , ଏସ୍. ମୁର୍ତଜା ଫଜଲ ଅଲ୍ଲୀ,

ଭି. ଡି. ତୁଲଜାପୁରକର, ଓ. ଚିନାପ୍ପା ରେଡ୍ଡୀ ଏବଂ ଏ. ବରଦାରାଜନ, ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତିବୃନ୍ଦ]

ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା, 1860—ଧାରା 303—ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ—ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14 ଏବଂ 21—ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14 ଏବଂ 21 ଅଧୀନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅଧିକାରର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଉଲ୍ଲଂଘନ ଅଟେ— ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 303, ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ଏବଂ ଅସିଦ୍ଧ ।

ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 303 ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି ଯେ ଯିଏ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରିବ, ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ।

ଅପିଲକାରୀ/ଆବେଦନକାରୀଙ୍କ ଓକିଲ ଯୁକ୍ତି କରିଥିଲେ ଯେ ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 303,କେବଳ ଏହି କାରଣରୁ ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ନୁହେଁ ଯେ ଏହା ଅଯୌକ୍ତିକ ଏବଂ ମନମୁଖୀ, ବରଂ ଏହା ଏକ ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ପକ୍ଷପାତି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥାଏ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଉତ୍ତରଦାତାଙ୍କ ଓକିଲ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଥିଲେ ଯେ ଯେହେତୁ *ବଚନ ସିଂହଙ୍କ* ମାମଲାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ବୈଧତା ବଜାୟ ରହିଛି ଏବଂ ଯେହେତୁ ଧାରା 303 ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି କରେ ନାହିଁ , *ବଚନ ସିଂହଙ୍କ* ମାମଲାର ନିର୍ଣ୍ଣୟକୁ ଲାଗୁ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଆଇପିସିର ଧାରା 303 ର ବୈଧତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଠିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନ ସେହି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଦ୍ୱାରା ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ପରି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

ଅପିଲକାରୀ /ଆବେଦନକାରୀଙ୍କ ଯୁକ୍ତିକୁ ସମର୍ଥନ କରି,

ନିର୍ଣ୍ଣିତ : *ମୁଖ୍ୟ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ (ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି,ଚିନାପ୍ପା ରେଡ୍ଡୀଙ୍କ ସହମତି)* ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 303 ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ଏବଂ ଅସିଦ୍ଧ । ଏହା ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14 ରେ ଥିବା ସମାନତାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଏବଂ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଧିକାର ଯଥା ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନୁଯାୟୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ନାହିଁ ଆଦିକୁ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲଂଘନ କରେ ।

(i) ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ନଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିବାର କୌଣସି ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଯଥାର୍ଥତା ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ କାଟିବା ପରେ ହତ୍ୟା

କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାରାବାସ ପରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରୁହନ୍ତି, କୌଣସି ଯୁକ୍ତିରେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ତୁଳନାରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟତା ପାଇବାକୁ ହକଦାର ନୁହଁନ୍ତି । ଏପରି ଏକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ ବର୍ଗୀକରଣ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବିଚାର ଉପରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ ଏବଂ ନିୟମାବଳୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖେ ନାହିଁ, ଯଥା, ଏକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବା ।

(ii) ଅପରାଧୀ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା ନ ହୁଅନ୍ତୁ, ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ, ଅପରାଧୀଙ୍କ ମନରେ ଚାଲୁଥିବା କୌଣସି ଏକ କିମ୍ବା ଅଧିକ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥାଏ । ଏଭଳି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବହୁତ ଅଧିକ ଏବଂ ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ବିବିଧ କିନ୍ତୁ ଘୃଣା, କାମନା, ଯୌନ ସମ୍ପର୍କ, ଈର୍ଷା, ଲାଭ, ପ୍ରତିଶୋଧ ଏବଂ ଅନେକ ଦୁର୍ବଳତା ଯାହା ମାନବ ଶରୀର ଅଧୀନରେ ଅଛି, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ବ୍ୟାପକତା ପାଇଁ ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା ହେଉ ନା କାହିଁକି ସେହି କାରଣଗୁଡିକ ଅପରାଧର ଏକ ପ୍ରେରକ ଶକ୍ତି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ଯେଉଁଠି ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଯେକୌଣସି ପରିବେଶ ହେଉ ଯେଉଁଠି ସେ ନିଜକୁ ପାଆନ୍ତି ।

(iii) ଏପରିକି କାରାଗାରର ଚାରି କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ସୀମିତ ରଖିବା କିମ୍ବା ସେମାନେ କାରାବକାଶରେ କିମ୍ବା ଜାମିନରେ ଥିବାବେଳେ, ଏହା ସ୍ଥିର କରିବା କଷ୍ଟକର ଯେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁ କାରାବାସ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତାର ଉତ୍ତର ଦିଏ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା ପରିସ୍ଥିତି, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଅପରାଧ ପାଇଁ ଲାଗୁ ହେବାକୁ ଥିବା ଦଣ୍ଡର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କାରକଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ହ୍ରାସ କରେ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସମୟରେ କାରାଗାର ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଅପରାଧ, କେତେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ମୂଳ ଅପରାଧ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିଚାର, ବୁଝାମଣା ଏବଂ ସହାନୁଭୂତି ଦାବି କରିପାରେ ଯାହା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

(iv) ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଭଳି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଇଥିବା ଦୋଷୀମାନେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟଥା ଏବଂ ବେଦନାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭେଦଭାବ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାରାଗାର ଭିତରେ କିମ୍ବା ବାହାରେ କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର କୌଣସି ଯଥାର୍ଥତା ନାହିଁ । ବିଦେଶରେ କରାଯାଇଥିବା ଗବେଷଣା ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଜଣାପଡ଼ିଛି ଯେ କାରାବକାଶରେ ଥିବା ସମୟରେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ବାରମ୍ବାରତା ଏତେ ଅଧିକ ନୁହେଁ ଯେ କାରାବକାଶରେ ଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରିଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଦୋଷୀ କାରାବାସ ହେଲେ, ହତ୍ୟା ମାମଲାରେ ଦୋଷୀ ଥିବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କଠୋର ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । କାରାବକାଶ କିମ୍ବା ଜାମିନ ଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଆଚରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଆମ ଦେଶରେ କୌଣସି ତୁଳନାତ୍ମକ

ପରିସଂଖ୍ୟାନ ତଥ୍ୟ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଘଟଣା ଅତ୍ୟଧିକ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ, ଯଦି ଆମ ଦେଶରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ ନାହିଁ, ତେବେ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁମାନେ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର କୌଣସି ଆଧାର ନାହିଁ ।

(v) ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାରେ ମୋଟ 51ଟି ଧାରା ରହିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଏହି ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟି ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଇଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଧାରା 303 ଅନୁଯାୟୀ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଭୋଗନ୍ତି, ଯଦି ସେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଥିବାବେଳେ ଏକ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି । ଧାରା 303 ର ଏହି ଦିଗଟିର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଦେଖିବା ଅସମ୍ଭବ । ଯଦି ହତ୍ୟା ଏକମାତ୍ର ଅପରାଧ ଥିଲା, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା, ତେବେ ଏପରି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବଜାୟ ନ ରଖିବାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଯୁକ୍ତିର ଆଭାସ ହୋଇଥାଇପାରେ । ଏହା ପରେ ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇପାରେ ଯେ ବିଧାନମଣ୍ଡଳର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । କିନ୍ତୁ, ପ୍ରଚଳିତ ଧାରା ଅନୁଯାୟୀ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ନ୍ୟାସ ଭଙ୍ଗ କିମ୍ବା ଧାରା 124-ଏ ଅଧୀନରେ ଦେଶଦ୍ରୋହ ପାଇଁ କିମ୍ବା ଧାରା 232 ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ମୁଦ୍ରା ଜାଲିଆତି ପାଇଁ କିମ୍ବା ଧାରା 467 ଅନୁଯାୟୀ ଜାଲିଆତି ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଯଦି ସେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ଏକ ହତ୍ୟା କରେ ତେବେ ତାକୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ପଡିବ । ପୂର୍ବରୁ କରାଯାଇଥିବା ଏଭଳି ଅପରାଧ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମାନତା ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ, ଏପରି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାହିଁକି କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ କେବଳ ଏହି କାରଣରୁ ଯେ ସେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ କରିବା ସମୟରେ ଜାଲିଆତି ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା କେଉଁ ସାମାଜିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ ତାହା ବୁଝିବା ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତିକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିଥାଏ । ଦୁଇଟି ଅପରାଧର ଅଭିପ୍ରେରଣା ଭିନ୍ନ, ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେମାନେ ସଂଗଠିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ଭିନ୍ନ ହେବ ଏବଂ ବାସ୍ତବରେ ଦୁଇଟି ଅପରାଧ ମୂଳତଃ ଏକ ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀର । ଏହିପରି ଅପରାଧ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଏକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା କାରଣ ଯେ ଅପରାଧୀ ଏହିପରି ଅପରାଧ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ ଯାହା ସମସ୍ତ କାରଣର ସୀମା ବାହାରେ ମନମୁଖୀ ଅଟେ ।

(vi) ଏକ ମାନକିତ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଦଣ୍ଡାଦେଶ, ଏବଂ ତାହା ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଆକାରରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାମଲାର ତଥ୍ୟ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ହେଉଛି ସେହି ତଥ୍ୟ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାମଲାରେ ଦଣ୍ଡର ପ୍ରଶ୍ନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନିରାପଦ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଗଠନ କରେ । ମାନଦଣ୍ଡ ସ୍ଥିର କରିବାର ଅସମ୍ଭବତା ଭାରତରେ ପରିଚାଳିତ ଅପରାଧିକ ଆଇନର ମୂଳରେ ଅଛି ଯାହା ଦଣ୍ଡର ମାତ୍ରା ସ୍ଥିର କରିବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିଚାରପତିମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାପକ ବିବେଚନାର ସହିତ ବିନିଯୋଗ କରେ । ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ ନୀତି ଉପରେ ନ୍ୟାୟିକ ବିବେଚନାର ପ୍ରୟୋଗ, ଅନ୍ତିମ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ, ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା । କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ଯେ କାହିଁକି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ,ଯାହାର ମାମଲା ଧାରା

303 ଅଧୀନରେ ଆସେ, ଅପରାଧୀଙ୍କ ବୟସ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗ, ଅପରାଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ଉତ୍ତେଜନା ଏବଂ ଅପରାଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପରି କାରକ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବିଚାରକୁ ବାଦ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ।

ଜଗମୋହନ ସିଂହ ବନାମ ୟୁ. ପି. ରାଜ୍ୟ [1973] 2 ଏସ. ସି. ଆର. 541, ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

(vii) ନିରପେକ୍ଷତା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ବିବେକ ହେଉଛି ନ୍ୟାୟର ପରିଚୟ । ଆଇନର ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯାହା ନ୍ୟାୟାଳୟକୁ ଜୀବନ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏହାର ବିଜ୍ଞ ଏବଂ ଲାଭଦାୟକ ସତର୍କତାର ବ୍ୟବହାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରେ, ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅପରାଧଟି ଘଟିଥିଲା ତାକୁ ବିଚାର ନକରି ଏବଂ ତେଣୁ ଅପରାଧର ଗମ୍ଭୀରତାକୁ ବିଚାର ନକରି ବା କେବଳ କଠୋର, ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଅସାଧୁ ଭାବରେ ବିବେଚନା ତୁଲ୍ୟ ହେବ । ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ଉପଯୁକ୍ତ ମାମଲାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନ ଦେବା ପାଇଁ ନ୍ୟାୟାଳୟମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଅଧିକାରିତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ଲଘୁକର ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରିପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏକ ପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବାର ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଅଯୌକ୍ତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଲଦି ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

(viii) ଏକ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରିମାଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଗର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଇ.ପି.ସି ର ଧାରା 303 ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରାଯାଇଥିବା କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କୁ କାହିଁକି ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦିଆଯିବ ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ ତାହାର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ସି.ଆର.ପି.ସି ର ଧାରା 235(2) ଅଧୀନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ସୁଯୋଗରୁ ସେମାନେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବାର ବିଶେଷ କାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ନ୍ୟାୟାଳୟ ସି.ଆର.ପି.ସି ର ଧାରା 354(3) ଅଧୀନରେ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଅଧିକାର ଏବଂ ସୁରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା, ଯାହା ଅନ୍ୟାୟରେ ପରିଣତ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ତାହା କଠୋର, ମନମୁଖୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ଅଟେ ।

(ix*) ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ, ସୁନୀଲ ବାତ୍ରା ଏବଂ ବଚନ ସିଂହଙ୍କ* ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ପରେ ଏହା ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ଏହାକୁ ପାଳନ କରିବା ନ୍ୟାୟାଳୟର ଦାୟିତ୍ୱ କିମ୍ବା ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣୟନ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକାର ଏବଂ ଏହାକୁ ଲାଗୁ କରିବା ନ୍ୟାୟାଳୟର ଦାୟିତ୍ୱ । ଆଇନର ଅକ୍ଷରକୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ପାଳନ କରି ଏକ କାଳ୍ପନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ କିମ୍ବା ଏକ ଭୟଙ୍କର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିବାକୁ ନ୍ୟାୟାଳୟ ବାଧ୍ୟ ନୁହଁନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାଧୀନ ନୁହଁନ୍ତି । ନ୍ୟାୟ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଶେଷ ଶବ୍ଦଟି ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ । ଯେପରି, ଅନୁଚ୍ଛେଦ 19 ର ଖଣ୍ଡ (2) ରୁ (6) ଅନୁଯାଇ କଟକଣାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତିତାକୁ ନ୍ୟାୟାଳୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ସେହିପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଏବଂ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିରପେକ୍ଷ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ କି ନାହିଁ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ନ୍ୟାୟାଳୟକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ।

ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ ବନାମ ଭାରତ ସଂଘ,[1978] *2* ଏସ୍. ସି. ଆର୍. 621; *ସୁନୀଲ ବାତ୍ରା ବନାମ ଦିଲ୍ଲୀ ପ୍ରଶାସନ* [1979] *1* ଏସ୍. ସି. ଆର୍. 392; ଏବଂ *ବଚନ ସିଂ ବନାମ ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ,*[1980] *2* ଏସ୍. ସି. ସି. 684 ରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

(x) *ବଚନ ସିଂହ* ମାମଲାରେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 302, ତିନୋଟି ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ପାଇଁ ବୈଧ : ପ୍ରଥମତଃ, ଧାରା 302 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଏକ ବିକଳ୍ପ; ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଯଦି ସାଧାରଣ ନିୟମ ପରିତ୍ୟାଗ କରାଯାଏ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ତେବେ ସି.ଆର.ପି.ସି ର ଧାରା 354 (3) ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ; ଏବଂ, ତୃତୀୟତଃ, ଯେହେତୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ସି.ଆର.ପି.ସି ର ଧାରା 235 (2) ଅନୁଯାୟୀ ହକଦାର ତେବେ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଶୁଣାଣି ହେବ। ତେଣୁ *ବଚନ ସିଂହଙ୍କ* ରାୟ ହେଉଛି ଯେ, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ସାମ୍ବିଧାନିକ ଯଦି ଏହା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ ଏବଂ ଯଦି ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ହୁଏ । ଯେହେତୁ ଆଇ.ପି.ସି. ର ଧାରା 302 ଏବଂ ଧାରା 303, ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି, ତେଣୁ *ବଚନ ସିଂହ* ମାମଲାରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମାନଦଣ୍ଡର ଧାରା 303 ର ବୈଧତା ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବ ନାହିଁ : ଯେତେବେଳେ କି ଆଇ.ପି.ସି. ର ଧାରା 302 ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରେ, ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଦଣ୍ଡ ଯାହାକୁ ଧାରା 303 ଆଇ.ପି.ସି. ନିର୍ଦ୍ଧାରିଣ କରେ ଏବଂ ଯେହେତୁ ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 303 ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରଖେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ସି.ଆର.ପି.ସି. ର ଧାରା 354 (3) ଏବଂ 235 (2)ର ଅଧୀନରେ ଉପୁଜିଥିବା ମାମଲାଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ଧାରାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ ।

ବଚନ ସିଂହ ବନାମ ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ (1980) 2 ଏସ. ସି. ସି. 684 ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଗଲା ।

ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଚିନ୍ନାପ୍ପା ରେଡ୍ଡୀଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ, (ସହମତ) :

ଆଇ. ପି. ସି. ର ଧାରା 303 ଆମ ସମ୍ବିଧାନର ଦର୍ଶନ ସହିତ ମେଳ ଖାଉନାହିଁ । ଏହା ବିଶେଷ କରି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଏବଂ *ବ୍ୟାଙ୍କ ଜାତୀୟକରଣ* ମାମଲା ପରଠାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ନୂତନ ଆଇନ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଅପମାନିତ କରେ । *ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ* ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 କୁ ମହତ ଅଧିକାର ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଧିକାରର ସମସ୍ତ ଦାବିର ଲାଭ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ବିସ୍ତାରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସ୍ୱଚ୍ଛ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, କାଳ୍ପନିକ, ଦମନକାରୀ କିମ୍ବା ମନମୁଖୀ ନୁହେଁ । *ବଚନ ସିଂହ* ଧାରା 302ର ବୈଧତାକୁ ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ, କାରଣ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନୁହେଁ, ବରଂ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଏକ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା, ଏବଂ ସର୍ବାଧିକ ବ୍ୟତିକ୍ରମୀ ମାମଲାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା, ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବା କିମ୍ବା ନ ଦେବା ପାଇଁ ବିଚାରପତିଙ୍କୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଧିକାର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ନ୍ୟାୟିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ହିଁ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡକୁ ବେଆଇନ କରିବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । *ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ ଏବଂ ବଚନ ସିଂହ*ଙ୍କ ମାମଲାକୁ ବିଚାରକୁ ନେଲେ, ଧାରା 303କୁ ବୈଧ ଭାବେ ସମର୍ଥନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଧାରା 303

ନ୍ୟାୟିକ ବିଚାରଧାରାକୁ ବାଦ ଦେଇଥାଏ । ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଏତେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ, ଏତେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଏବଂ ଏତେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ନ୍ୟାୟିକ ମନର ସମ୍ପୃକ୍ତତା ବିନା ଏହାକୁ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା କୌଣସି ଆଇନକୁ ନିରପେକ୍ଷ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କୁହାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟାଙ୍କ ଜାତୀୟକରଣ ମାମଲା, [1970] 3 ଏସ୍. ସି. *ଆର୍. 530; ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ ବନାମ ଭାରତ ସଂଘ* [*1978*] , 2 ଏସ୍. *ସି. ଆର୍. 621; ଏବଂ ବଚନ ସିଂହ ବନାମ ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ,* [1980] 2 ଏସ୍. ସି. ସି. 684, ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

ଅପରାଧିକ ଆବେଦନ ଅଧିକାରିତା/ମୂଳ କ୍ଷେତ୍ରାଧିକାର : ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 745/1980 ।

1979 ର ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 1107 ଏବଂ 1979 ର ହତ୍ୟା ବିଚାରାର୍ଥେ ପ୍ରେରଣ ସଂଖ୍ୟା 15 ରେ ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ହରିୟାଣା ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟର 21 ଡିସେମ୍ବର, 1979 ର ରାୟ ଏବଂ ଆଦେଶରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁମତି ଦ୍ୱାରା ଆବେଦନ ।

ସହିତ

ଆଜ୍ଞାଦେଶ ଆବେଦନ (ସି ଆର ଏଲ୍) ସଂଖ୍ୟା 529/1980

(ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନର ଅନୁଚ୍ଛେଦ 32 ଅନୁଯାୟୀ)

ଏବଂ

ଆଜ୍ଞାଦେଶ ଆବେଦନ (ସି ଆର ଏଲ୍) ସଂଖ୍ୟା 368/1981

(ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା 32 ଅନୁଯାୟୀ)

ଏବଂ

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁମତି ଆବେଦନ (ସି ଆରଏଲ୍) ସଂଖ୍ୟା 2744/1980

ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 317/1980 ଏବଂ ହତ୍ୟା ବିଚାରାର୍ଥେ ପ୍ରେରଣ ସଂଖ୍ୟା 4/1980 ରେ ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ହରିୟାଣା ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟର 28 ଅଗଷ୍ଟ, 1980 ର ରାୟ ଏବଂ ଆଦେଶରୁ ।

ଏବଂ

ଆଜ୍ଞାଦେଶ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 1365/1982

(ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଅନୁଚ୍ଛେଦ 32 ଅନୁଯାୟୀ)

ଏବଂ

ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 303/1982

ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 180/1982 ଏବଂ ନିଶ୍ଚିତକରଣ ମାମଲା ସଂଖ୍ୟା 2/82 ରେ ବମ୍ବେ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟର 29 ଏବଂ 30 ଏପ୍ରିଲ, 1982 ମସିହାର ରାୟ ଏବଂ ଆଦେଶ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁମତି ଦ୍ୱାରା ଆବେଦନ ।

ଏବଂ

ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 502/1982

ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା 711-ଡିବି /1981 ରେ ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ହରିୟାଣା ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟର 4 ମାର୍ଚ୍ଚ, 1982 ର ରାୟ ଏବଂ ଆଦେଶ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁମତି ଦ୍ୱାରା ଆବେଦନ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ରାୟମାନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼, ମୁଖ୍ୟ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି : ଏହି ଆଇନଗତ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ବିଚାର ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥାଏ ତାହା ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 ସମ୍ବିଧାନର ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଯାହା ପ୍ରଦାନ କରେ ଯେ "ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯିବ ନାହିଁ" ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିକୁ ଉଲ୍ଲଂଘନ କରେ କି ।

ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 300 'ହତ୍ୟା' କୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଥିବାବେଳେ, ଏହିପରି ଧାରା 302 ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ :

> "302. ***ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ***—ଯିଏ ହତ୍ୟା କରିବ ତାକୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯିବ, ଏବଂ ଜୋରିମାନା ମଧ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

ଧାରା 302 ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଏକମାତ୍ର ଧାରା ନୁହେଁ, ଯାହା ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ । ଆକ୍ଷରିକ ଭାବରେ, ଏହା ସେହି ସଂହିତାର 51ଟି ଧାରା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଯାହା ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ । ଗୋଟିଏ ପଟେ ସେହି ଧାରା ଗୁଡ଼ିକ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଧାରା 302 ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ସେହି ଧାରା ଗୁଡ଼ିକ ଅଧୀନରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ସର୍ବାଧିକ ଦଣ୍ଡ ଯାହା ଲାଗୁ କରାଯାଇପାରିବ, ଧାରା 302 ଅନୁଯାୟୀ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ସର୍ବନିମ୍ନ ଦଣ୍ଡ ଯାହା ଲାଗୁ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହତ୍ୟା ମାମଲାରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରୁଥିବା ଅଦାଲତ ପାଇଁ ଏକମାତ୍ର ବିକଳ୍ପ ଖୋଲା ରହିଛି, ତାହା ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ । ହତ୍ୟା ପାଇଁ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ। ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତା, 1973ର ଧାରା 354 (3) ରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି :.

> "354 (3) ଯେତେବେଳେ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଏକ ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡନୀୟ କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଏକ ଅବଧି ପାଇଁ କାରାବାସ ସହିତ ଅଟେ, ରାୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା

> ଦଣ୍ଡାଦେଶର କାରଣ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଏହିପରି ଦଣ୍ଡାଦେଶର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବ ।

ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ବୈଧତାକୁ ବଜାୟ ରଖି, ଏହି ନ୍ୟାୟାଳୟର ଏକ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବିଚାରପୀଠ *ବଚନ ସିଂହ*(1)ଙ୍କ ମାମଲାରେ ରାୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟତିକ୍ରମୀ "ବିରଳରୁ ବିରଳତମ ମାମଲା" ବର୍ଗରେ ଲାଗୁ କରାଯାଇପାରିବ-

ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା 1860 ମସିହାରେ ପାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସଂହିତାର ପ୍ରଣେତାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅନୁଯାୟୀ ଅପରାଧକୁ ବର୍ଗୀକୃତ କରିବାରେ ସଫଳତା ହାସଲ କରିଥିଲେ; ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଏବଂ ସେହି ସମୟର ସନ୍ଦର୍ଭରେ, ସେହି ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଅନୁରୂପ ଦଣ୍ଡ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଥିଲା ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦଣ୍ଡ। ସେମାନେ ଧାରା 303 ପ୍ରଣୟନ କରି ସେହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିଥିଲେ, ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ :

> "303. *ଆଜୀବନ ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ*—ଯିଏ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ହତ୍ୟା କରିବ, ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ।

ଏହାର କାରଣ, କିମ୍ବା ଅତି କମ୍ ରେ ଗୋଟିଏ କାରଣ ହେଉଛି, ଧାରା 303 ଅଧୀନରେ ଆସୁଥିବା ମାମଲାରେ ନ୍ୟାୟାଳୟର ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ କାହିଁକି ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ 'ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ' ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରାଯାଇଥିଲା, ତାହା ହେଉଛି, ଯଦି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭାବରେ ଅଧିନିୟମ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନଥିଲା ଏବଂ ଦୋଷୀଙ୍କୁ ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଭୋଗୁଥିବାବେଳେ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ କଠୋର ପରିସ୍ଥିତି ଥିଲା, ତେବେ ଏକମାତ୍ର ଦଣ୍ଡ ଯାହା ପାଇଁ ସେ ଯୋଗ୍ୟ ଥିଲେ ତାହା ଥିଲା ମୃତ୍ୟୁ । ଏହି ବୈଧାନିକ ରାୟର ତୀବ୍ରତା ଦଣ୍ଡର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଏବଂ ଦଣ୍ଡର ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସହିତ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା ଯାହା ସେତେବେଳେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ଦଣ୍ଡର ସଂସ୍କାରକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅପରାଧବିଜ୍ଞାନ ବିଶାରଦଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । ଜଣେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଅପରାଧକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକା କେତେ କଠୋର ଭାବରେ ଦେଖୁଥିଲା, ଏହାର ଆକଳନ ଏହି ତଥ୍ୟରୁ କରାଯାଇପାରିବ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ଅସଦୃଶ, ଫୌଜଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ସଂହିତାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଇତିହାସରେ, ଯଦି ଜଣେ ଆଜୀବନ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଅପରାଧ ପାଇଁ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦିଆଗଲା, ତେବେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପୂର୍ବ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସହିତ ଏକକାଳୀନ ଚାଲିବ ବୋଲି ନ୍ୟାୟାଳୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ ହୋଇଥିବା ଦଣ୍ଡାଦେଶର ସମାପ୍ତି ପରେ ଲାଗୁ ହେବ । ଏହା 1955 ମସିହାରେ ଥିଲା ଯେ 1898 ମସିହାର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତାର ଅଧିନିୟମ 397 କୁ 1955 ମସିହାର ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ 26 ଦ୍ୱାରା ଏକ ନୂତନ ଧାରା 397 ଦ୍ୱାରା ବଦଳାଯାଇଥିଲା । ଜାନୁଆରୀ 1,1956 ରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବା ଧାରା 397 ର ନୂତନ ଉପଧାରା (2) ଅନୁଯାୟୀ, ଯଦି ପୂର୍ବରୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ

(1)[1980] 2 ଏସ୍ ସି ସି 684

ଭୋଗୁଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପୂର୍ବ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସହିତ ଏକକାଳୀନ ଚାଲିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । 1973ର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତା ଧାରା 427 (2) ରେ ସେହି ସମାନ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି । ମାମଲାର ଏହି ଦିଗକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିବା ଯେ ଯେତେବେଳେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303 ମୂଳତଃ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ବିଚାର କରିନଥିଲା ଯେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ଆଜୀବନ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା ।

ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଧ୍ୟ ବାଧକତା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଧାରା 303 ପ୍ରଣୟନ କରିବା ସମୟରେ, ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ପ୍ରଣେତାମାନେ ମାମଲାର ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗକୁ ଅଣଦେଖା କରିଥିଲେ ଯାହା ସେହି ଧାରାର ପ୍ରୟୋଗକୁ ଏବଂ ଏହା ଅଧୀନରେ ଉଠିବାକୁ ଥିବା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡିକୁ ଆକର୍ଷିତ କରେ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ମାମଲା ଥିଲା ଏବଂ ତାହା ହେଉଛି ଜଣେ ଆଜୀବନ ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଜେଲ୍ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା । ଏହା ମନେ ପକାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ ଯେ ସେହି ସମୟରେ, ଜେଲ୍ ଅଧିକାରୀମାନେ ବିଦେଶୀ ଥିଲେ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଇଂରେଜ, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦେଶ ସହିତ ଯାହା ଶାସକ ଶ୍ରେଣୀର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପିତ ହୋଇଥିଲା, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବିଚାରପତିମାନଙ୍କ ଚୟନ, ବିଦେଶୀ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଜାତି ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରମଣକୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ଧାରା 303 ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର 42 ତମ ରିପୋର୍ଟ (1971) ରେ, ଭାରତ ଆଇନ ଆୟୋଗ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 16.17 (ପୃଷ୍ଠା 239) ରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଯେ "ଏହି ଧାରା ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରିବାର ପ୍ରାଥମିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାରାଗାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ପରି ମନେ ହୁଏ । "ଆମର ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଯଦି ଧାରା 303 ଦ୍ୱାରା ମୁକାବିଲା କରାଯାଇଥିବା ପରିସ୍ଥିତିକୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ ନିଆଯାଏ, ତେବେ ସଂହିତାର ନିର୍ମାତାମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସାମ୍ବିଧାନିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡିକର ସହାୟତା ବିନା ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡକୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଉପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିନ୍ତା କରିଥାନ୍ତେ ।

କିନ୍ତୁ ସେହି ଦୁର୍ବଳତା ଗୁଡିକ ଯେଉଁଥିରୁ ଧାରା 303 କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଛି, ସେଗୁଡିକୁ ଦର୍ଶାଇବା ପୂର୍ବରୁ, ସେହି ଧାରାର ବୈଧତାକୁ ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଆବେଦନକାରୀଙ୍କ ତରଫରୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ତର୍କର ପ୍ରକୃତିକୁ ଆମକୁ ସୂଚିତ କରିବାକୁ ପଡିବ । ତର୍କର ସାରାଂଶ ଏବଂ ସାର ହେଉଛି ଯେ ଧାରା 303 ରେ ଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଯୌକ୍ତିକ ଏବଂ ମନମୁଖୀ ଏବଂ ଏହିପରି, ଏହା ସମ୍ବିଧାନର ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21କୁ ଉଲ୍ଲଂଘନ କରେ ଯାହା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପ୍ରଦାନ କରେ ଯେ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଧାରା 303 ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ବଞ୍ଚିତ କରିଥାଏ ତାହା ଅସାଧୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ଅଟେ, ଏହି ଧାରା ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ଅଟେ । ଯତ୍ନ ଏବଂ ଚିନ୍ତା ସହକାରେ ଏହି ତର୍କକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିବା ପରେ, ଆମେ ମତ ରଖିଛୁ ଯେ ଏହାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303କୁ ରଦ୍ଦ କରିଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ ବନାମ ଭାରତ ସଂଘ ମାମଲାରେ([1]) ଏକ ସାତ ଜଣିଆ ବିଚାରପୀଠ ରାୟ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଯେଉଁ ବିଧାନ କେବଳ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ, ତାହା କେବେବି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21ର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସ୍ୱଚ୍ଛ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, କାଳ୍ପନିକ, ନିଷ୍ଠୁର କିମ୍ବା ମନମୁଖୀ ନୁହେଁ । ସେହି ମାମଲାରେ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଭଗବତୀ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ଯେ "ମୁଖ୍ୟତଃ, ସେହି ଅନୁଛେଦ ଉପରେ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14 ର ପ୍ରଭାବକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତାର ଧାରଣା ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଦ୍ୱାରା ବିଚାର କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।" *ସୁନୀଲ ବାତ୍ରା ବନାମ ଦିଲ୍ଲୀ ପ୍ରଶାସନ* ମାମଲାରେ,([1]) ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏକାନ୍ତ କାରାବାସରେ ରଖାଯାଇପାରିବ କି, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ସମୟରେ, ନ୍ୟାୟାମୂର୍ତ୍ତି କ୍ରିଷ୍ଣା ଆୟାର କହିଥିଲେ ଯେ ଯଦିଓ ଆମ ସମ୍ବିଧାନରେ ଆମେରିକୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଭଳି "ଉପଯୁକ୍ତ ଯଥୋଚିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା" ଧାରା ନାହିଁ, *ବ୍ୟାଙ୍କ ଜାତୀୟକରଣ* ମାମଲା([2]) ଏବଂ *ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ* ମାମଲାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପରେ ସମାନ ଫଳାଫଳ ଆସିଥିଲା :

> "ଯାହା ଦଣ୍ଡାତ୍ମକ ଭାବରେ ଅପମାନଜନକ, ନିନ୍ଦନୀୟ ଭାବରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ କିମ୍ବା ନିଷ୍ଠୁର ଏବଂ ପୁନର୍ବାସାତ୍ମକ ଭାବରେ ପ୍ରତିଉତ୍ପାଦକ, ନିର୍ବିବାଦ ଭାବରେ ଅଯୌକ୍ତିକ ଏବଂ ମନମୁଖୀ ଏବଂ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14 ଏବଂ 19 ଦ୍ୱାରା ଛିନ୍ନ କରାଯାଏ ଏବଂ ଯଦି ପ୍ରକ୍ରିୟାଗତ ଅନ୍ୟାୟ ଦ୍ୱାରା ଆରୋପିତ ହୁଏ, ତେବେ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ର ବିରୋଧାଭାସ ହୁଏ ।

ସେହି ଏକା ମାମଲାରେ ନ୍ୟାୟାମୂର୍ତ୍ତି ଦେଶାଇ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ଯେ :

> "ଅନୁଛେଦ 21 ରେ 'ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା' ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର 'ଆଇନ' ଶବ୍ଦକୁ ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମାମଲାରେ ଅର୍ଥ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି ଯେ ଆଇନ ସଠିକ୍, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷ ହେବା ଉଚିତ, ଏବଂ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ, କାଳ୍ପନିକ କିମ୍ବା ଦମନକାରୀ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟଥା ଏହା କୌଣସି ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21ର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହେବ ନାହିଁ । ଯଦି ଏହା ମନମୁଖୀ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଏହା ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14ର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ହେବ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡର ସାମ୍ବିଧାନିକ ବୈଧତାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା *ବଚନ ସିଂହ* ମାମଲାରେ, ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ସରକାରିଆ, ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ପାଇଁ କହିଥିଲେ ଯେ ଯଦି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21କୁ *ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ* ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁଯାୟୀ ବୁଝାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ଏମିତି କୁହାଯିବ :

([1]) [1978] 2 ଏସ୍ ସି ଆର 621

([1]) [1979] 1 ଏସ୍ ସି ଆର 392

([2]) [1970] 3 ଏସ୍ ସି ଆର 530

> "ବୈଧ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ନିରପେକ୍ଷ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ନାହିଁ ।"(ପୃଷ୍ଠା 730)

ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21ର ପରିସରକୁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ବିସ୍ତାର କରିଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଯୁକ୍ତି କରିବାରେ ବହୁତ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ନ୍ୟାୟାଳୟର ଦାୟିତ୍ୱ, ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣୟନ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ଏହାକୁ ଲାଗୁ କରିବା ନ୍ୟାୟାଳୟର ଦାୟିତ୍ୱ । ଦୁଇଟି ଉଦାହରଣ, ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଚରମ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମାଧ୍ୟମରେ ନିଆଯାଇପାରେ ଏହା ଦର୍ଶାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେ କିପରି ନ୍ୟାୟାଳୟ ଆବଦ୍ଧ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାଧୀନ ନୁହଁନ୍ତି ଆଇନର ଚିଠିକୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ପାଳନ କରି ଏକ କାଳ୍ପନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା କିମ୍ବା ଏକ ବର୍ବର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବା ପାଇଁ । ଜଣେ ଅଭିଯୁକ୍ତକୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରମାଣ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଏକ ଆଇନ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14 ଏବଂ 21 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେବ । ସେହିଭଳି, ଯଦି ଏକ ଆଇନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ ଯେ ଚୋରି ଅପରାଧ ହାତ କାଟିବା ଦଣ୍ଡ ସହିତ ଦଣ୍ଡନୀୟ ହେବ, ତେବେ ଆଇନଟି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21ର ଉଲ୍ଲଂଘନ କରିବା ପରି ଖରାପ ହେବ । ଏକ ବର୍ବର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21ର ସଭ୍ୟ ଆଇନ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଅଭିଶାପ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଅବଶ୍ୟ ଚରମ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏବଂ ଆମର ବିଧାନମଣ୍ଡଳ କେବେବି ଏପରି ଆଇନ ପାରିତ କରିବ ବୋଲି ଆମର ଭୟ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଉଦାହରଣଗୁଡିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଯେ ନ୍ୟାୟ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷତା ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଶେଷ ଶବ୍ଦ ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ଆସ୍ଥା କରେ ନାହିଁ । ଯେପରି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 19 ର ଧାରା (2) ରୁ (6) ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡିକର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ନ୍ୟାୟାଳୟ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଅଛି, ସେହିପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଔଚିତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କି ନାହିଁ ତାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ନ୍ୟାୟାଳୟର ଦାୟିତ୍ୱ । ତା 'ପରେ ଆମ ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥାଏ ତାହା ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303 ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଏବଂ ଦମନକାରୀ କି ଯାହା ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ମୌଳିକ ଅଧିକାରର ଉଲ୍ଲଂଘନ ଅଟେ ।

ଧାରା 303 ରେ ଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କୌଣସି ସାମ୍ବିଧାନିକ ଦୁର୍ବଳତାରେ ପୀଡ଼ିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କ ନିବେଦନକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଉତ୍ତରଦାତାମାନଙ୍କ ଓକିଲ *ବଚନ ସିଂହ* ଙ୍କ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ ସେହି ମାମଲାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ବୈଧତା ବଜାୟ ରଖାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଯେହେତୁ, ଧାରା 303 ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି କରେ ନାହିଁ, ତେଣୁ *ବଚନ ସିଂହ* ଙ୍କ ରାୟ ଲାଗୁ ହେବ ଏବଂ ସେହି ଧାରାର ବୈଧତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ ସେହି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଦ୍ୱାରା ସମାପ୍ତ ହେବା ପରି ବିବେଚନା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା କୁହାଯାଏ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ବାରମ୍ବାର ଉତ୍ଥାପିତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହି ତର୍କରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ତ୍ରୁଟି ରହିଛି । ପ୍ରଥମତଃ, ଏହା *ବଚନ ସିଂହ* ମାମଲାରେ ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଥିଲା ତାହାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଭୁଲ ବୁଝାମଣାକୁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରେ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟରେ, ଏହା ଧାରା 302 ଏବଂ ଧାରା 303 ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଅଣଦେଖା କରେ । ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଏବଂ ପାଠ୍ୟ-ପୁସ୍ତକ ଲେଖକମାନଙ୍କର

ଆଇନଗତ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ବିମୂର୍ତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଛି କାରଣ, ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ପଡିବ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ, ଅଦାଲତ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ବିଚାର ପାଇଁ ଆସିଥିବା ଆଇନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଏବଂ ଯଦି ତଥ୍ୟଗୁଡିକ ଜଡ଼ିତ ଥାଏ ତେବେ ତଥ୍ୟର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ବୁଝିବାକୁ ପଡିବ । *ବଚନ ସିଂହ* ମାମଲାରେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ କୌଣସି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ରଖିନଥିଲେ ଯେ "ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ସାମ୍ବିଧାନିକ", ଅର୍ଥାତ୍, "ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଅନୁମତିପ୍ରାପ୍ତ" । ସଠିକ୍ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ନ୍ୟାୟାଳୟର ବିଚାର ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଅଛି କି ନାହିଁ । ସେହି ମାମଲାରେ ଯେଉଁ ସଠିକ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥିଲା ତାହା ଥିଲା ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 302, ଯାହା ଦୁଇଟି ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ, ତାହା ବୈଧ କି? ଏହା ମନେ ପକାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ ଯେ ଧାରା 302ରେ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଭାବେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି, ଯାହା ଲାଗୁ କରାଯାଇପାରେ । ହତ୍ୟା ପାଇଁ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ; ଏବଂ ଯଦି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ, ତେବେ ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତାର ଧାରା 354 (3) ଅନୁଯାୟୀ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏକ ଆଇନଗତ ଅନୁଗ୍ରହ ଅଧୀନରେ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ଯେ କାହିଁକି, *ବଚନ ସିଂହ* ମାମଲାରେ, ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ସରକାରିଆ, ଯିଏ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ପାଇଁ କହିଥିଲେ, ରାୟର ଅନୁଚ୍ଛେଦ 19 ରେ "ବିକଳ୍ପ" ଏବଂ "ହୁଏତ" ଶବ୍ଦକୁ ରେଖାଙ୍କିତ କରିଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ ଯାହା ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ସାତ ପ୍ରକାରର ଅପରାଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମାମଲାରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଇପାରେ | ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303 ତିନୋଟି ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ପାଇଁ ବୈଧ :ପ୍ରଥମତଃ, ଧାରା 302 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଏକ ବିକଳ୍ପ, ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଯଦି ସାଧାରଣ ନିୟମ ପରିତ୍ୟାଗ କରାଯାଏ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ତେବେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ପଡିବ; ଏବଂ ତୃତୀୟତଃ, ଯେହେତୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତାର ଧାରା 235 (2) ଅନୁଯାୟୀ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଶୁଣାଣି କରିବାକୁ ହକଦାର | ଏହି ତିନୋଟି କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ ଶେଷଟି ପ୍ରଥମ କାରଣ ହେତୁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହୋଇଯାଏ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ, ଏହାର କାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଲାଗୁ କରିବାର ବିକଳ୍ପ ଅଛି, ଏହି ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଯେ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ, ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ଶୁଣାଣି କରିବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଦି ଆଇନ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303 ଅନୁଯାୟୀ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରେ, ତେବେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 235 (2) କିମ୍ବା ଧାରା 354 (3) ସମ୍ଭବତଃ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଯଦି ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ପାଖରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ନଥାଏ, ତେବେ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ଶୁଣାଣି କରିବା ଅର୍ଥହୀନ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବାର କାରଣ କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ହୋଇଯାଏ । ଏଭଳି ମାମଲାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ କାରଣ ହେଉଛି ଆଇନ ଅଦାଲତକୁ ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରେ । ତେଣୁ *ବଚନ ସିଂହ* ଙ୍କ ମାମଲାର ଅନୁପାତ ହେଉଛି ଯେ, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ସାମ୍ବିଧାନିକ ଯଦି ଏହା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ ଏବଂ ଯଦି ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଅଟେ |

ଏହି ଆଲୋଚନାରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ଯେ ଯେହେତୁ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 302 ଏବଂ ଧାରା 303ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି, ତେଣୁ ଧାରା 303ର ବୈଧତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ *ବଚନ ସିଂହଙ୍କ* ମାମଲା ଅନୁପାତ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବ ନାହିଁ ।ଏହି ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଅନିର୍ଣ୍ଣୀତ ଅଟେ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ, ଦୁଇଟି ଧାରା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ଧାରା 302 ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡକୁ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ପ୍ରଦାନ କରେ, ଏକମାତ୍ର ଦଣ୍ଡ ଯାହା ଧାରା 303 ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ ତାହା ହେଉଛି ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡ । ଅପରାଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହା ହେଉ କିମ୍ବା ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହା କରାଯାଇଥିଲା ତାହା ନିର୍ବିଶେଷରେ, ଧାରା 303 ଅନୁଯାୟୀ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦେବା ପାଇଁ ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ପାଖରେ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଫୌଜଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ସଂହିତାର ଧାରା 354 (3) କେବଳ ସେହି ମାମଲାଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଯେଉଁଥିରେ "ଦଣ୍ଡାଦେଶ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡନୀୟ ଅପରାଧ ପାଇଁ କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ବର୍ଷ ବର୍ଷ କାରାଦଣ୍ଡ ସହିତ ଦଣ୍ଡନୀୟ" । ଯେହେତୁ ଧାରା 303 ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ ନାହିଁ, ଧାରା 354 (3) ସେହି ଧାରା ଅଧୀନରେ ଉପୁଜିଥିବା ମାମଲା ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ । ତୃତୀୟତଃ, ଦଣ୍ଡବିଧାନ ସଂହିତାର ଧାରା 235 (2), ଯାହା ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଅଭିଯୁକ୍ତକୁ ଶୁଣାଣିର ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ, ତାହା ଧାରା 303 ଅଧୀନରେ ଉପୁଜିଥିବା ମାମଲାରେ ଏକ ଅର୍ଥହୀନ ରୀତିନୀତି ହୋଇଯାଏ । ଯଦି ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ପାଖରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦେବା ପାଇଁ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ନଥାଏ, ତେବେ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଅଭିଯୁକ୍ତର କ 'ଣ କହିବାର ଅଛି ବୋଲି ପଚାରିବା ଏକ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଆନୁଷ୍ଠାନିକତା ।

ଏହି ରାୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଆମେ ଆମ ରାୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲୁ ତାହା କିଛି ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟାପକ ଥିଲା । ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ, ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରସଙ୍ଗର ବିଚାରକୁ ସଂକୁଚିତ କରିଥାଏ । ପ୍ରଥମ ଏବଂ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ବିଶେଷ ଭାବେ ଆମ ବିଚାର ପାଇଁ ଉଠିଥାଏ, ତାହା ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସମୟରେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ କରୁଥିବା ଅଭିଯୁକ୍ତକୁ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବୋଧଗମ୍ୟ ଆଧାର ଅଛି କି ନାହିଁ । ହତ୍ୟା ମାମଲାରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିବା ଏବଂ ଅଦାଲତରେ ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେବା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରି ଶତ୍ରୁତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାରର ଶିକାର ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ତାଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବର୍ଗ କିମ୍ବା ବର୍ଗରେ ରଖାଯାଇପାରିବ କି ? ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ନ ଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ ପୂର୍ବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଚ୍ଛାଧୀନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରିବାର ଏକ ବୈଧ ଆଧାର ଅଛି କି ? ଏପରି ଭେଦଭାବ ଏବଂ ଆକ୍ଷେପିତ ଆଇନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ଅଛି କି? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ଅବସ୍ଥାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଧାରା 303 ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରିଥାଏ । ସେହି ସ୍ଥିତି କେତେକ ପାର୍ଶ୍ୱ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପନ କରେ ଯାହା ସମାନ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏକ ଆଇନ ଯାହା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରେ, ଅଭିଯୁକ୍ତକୁ କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ଏକ ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରେ ନାଁହି ଯେ କାହିଁକି ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ,ଏହା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷ ଅଟେ କି ? ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଏପରି ଏକ ଆଇନ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷ କି, ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ, ଏହା ନ୍ୟାୟାଳୟକୁ

ଆଇନର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦଣ୍ଡର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା ଆବଶ୍ୟକ କରେ ନାହିଁ ? ଏହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ନୁହେଁ କି, ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ହେଉ ନା କାହିଁକି ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା, ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରାଯିବ କି ?

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ ଯାହା ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ହେଉଛି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ନ ଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ ପୂର୍ବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଚ୍ଛାଧୀନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରିବାର ଏକ ବୈଧ ଆଧାର ଅଛି କି । ଦଣ୍ଡ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏହି ଦୁଇ ବର୍ଗର ଅପରାଧୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଆମେ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଯଥାର୍ଥତା ଦେଖିପାରୁ ନାହୁଁ । ହତ୍ୟା ଏହି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରେରଣାହୀନ ହୋଇପାରେ ଯେ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାମଲାରେ, ଅପରାଧୀଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାହା ଜଣା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆବିଷ୍କାର କରିବା କଷ୍ଟକର । କିନ୍ତୁ, ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ, ହତ୍ୟା କୌଣସି ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଅଧିକ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ କରାଯାଇଥାଏ ଯାହା ଅପରାଧୀଙ୍କ ମନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ସେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏଭଳି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବହୁତ ଅଧିକ ଏବଂ ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ବିବିଧ, କିନ୍ତୁ ଘୃଣା, କାମନା, ଯୌନ ସମ୍ପର୍କ, ଈର୍ଷା, ଲାଭ, ପ୍ରତିଶୋଧ ଏବଂ ଅନେକ ଦୁର୍ବଳତା ଯାହା ମାନବ ଶରୀର ଅଧୀନରେ ଅଛି, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ସାଧାରଣତା ପାଇଁ ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେହି କାରଣଗୁଡିକ ଅପରାଧର ଏକ ପ୍ରେରକ ଶକ୍ତି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ପରିବେଶ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ସେ ଯେଉଁଠାରେ ନିଜକୁ ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ଯେପରି ଆମେ ପୂର୍ବରୁ କହିଛୁ, ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ନିର୍ମାତାଙ୍କ ମନରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାମଲା ଥିଲା, ତାହା ହେଉଛି ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜେଲ୍ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ହତ୍ୟା । ଯଦିଓ ଆମେ ନିଜକୁ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ମାମଲା ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରଖିଥାଉ, ତେବେ ବର୍ଗୀକରଣର ପରୀକ୍ଷା କିମ୍ବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ବିଭିନ୍ନ ମାମଲା ଅଧୀନରେ ବିଚାର କରିବା ଭଲ ହେବ ଯେଉଁଥିରେ ଜେଲ୍ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଆଜୀବନ କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା ଏବଂ ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଆଜୀବନ କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା କରାଯାଏ, ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ କାରାବକାଶ କିମ୍ବା ଜାମିନରେ ଥାଆନ୍ତି ।

ଆମେ ପ୍ରଥମେ କାରାଗାର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଆଜୀବନ କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ମାମଲାର ମୁକାବିଲା କରିବୁ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା ପରିସ୍ଥିତି, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଅପରାଧ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କାରକଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ହ୍ରାସ କରେ ନାହିଁ। ବାସ୍ତବରେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସମୟରେ କାରାଗାର ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଅପରାଧ, କେତେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ମୂଳ ଅପରାଧ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିଚାର, ବୁଝାମଣା ଏବଂ ସହାନୁଭୂତି ଦାବି କରିପାରେ ଏବଂ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇପାରିବ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଦୁଇଟି ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ଜଣେ ଆଜୀବନ ଦୋଷୀ ଜଣେ କାରାରକ୍ଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇପାରନ୍ତି, ଯିଏ ଅଭ୍ୟାସଗତ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ

ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ଅନାହାର ଏବଂ ଅପମାନିତ କରନ୍ତି । ଯଦି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କାରାରକ୍ଷୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ତେବେ ଅପରାଧ ହତ୍ୟା ହୋଇପାରେ କାରଣ ଧାରା 300 ରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ବ୍ୟତିକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟି ଲାଗୁ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ଯେ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ କରିଥିବା ଜଣେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ କାହିଁକି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଏକ ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯିବା ଉଚିତ କି ? ଏବଂ, ଜଣେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିବା ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡର ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଏହା କିପରି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ? ପୁଣି, ଆଉ ଏକ ଉଦାହରଣ ନିଆଯାଉ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କାରାଗାରରେ ଶହ ଶହ କଏଦୀ ଅଛନ୍ତି । କାରାଗାରର ଅନ୍ୟ ଜଣେ କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସତୀତ୍ୱ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ଆକ୍ଷେପ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ନୁହେଁ, କିମ୍ବା ହଠାତ୍ କିନ୍ତୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ନୁହେଁ । ଯଦି ସେ ଆକ୍ଷେପକାରୀଙ୍କ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି, ତେବେ ଧାରା 303 ଅନୁଯାୟୀ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଲାଗୁ ହେଉଥିବା ଏକମାତ୍ର ଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ । ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି, ସେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ଘଟାଇଥିବା ସମୟରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଭୋଗୁଥିବା କାରଣରୁ ତାଙ୍କୁ ଅଦାଲତଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ କି ଯେ , ସେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ହୋଇଥିବା ଏକ ଗୁରୁତର ଅପମାନର ଚାପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ,ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯିବ ଅନୁଚିତ । ଆମର ମତ ହେଉଛି ଯେ, ଏପରିକି ଜେଲର ଚାରି କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ସୀମିତ ରଖିବା, ଏହା ଧରି ରଖିବା କଷ୍ଟକର ଯେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତାର ପରୀକ୍ଷାର ଉତ୍ତର ଦିଏ ।

ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର ମାମଲା, ଯେଉଁଥିରେ କାରାବକାଶ କିମ୍ବା ଜାମିନରେ ଥିବାବେଳେ ଜଣେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ବିଚାର ପାଇଁ ନିଆଯାଇପାରେ । କାରାବକାଶ କିମ୍ବା ଜାମିନ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଜଣେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିର ଅଯଥା ଫାଇଦା ଉଠାଇ ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସହ ଅବୈଧ ଘନିଷ୍ଠତା ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଯଦି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ଅସଂଯତ ସ୍ଥିତିରେ ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଲୋଭନକାରୀଙ୍କୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଗୁଳି କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ ହତ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରୁ ଖସି ପଳାଇବାର ଏକ ଭଲ ସୁଯୋଗ ପାଇପାରନ୍ତି, କାରଣ ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା ଉଭୟ ଗୁରୁତର ଏବଂ ହଠାତ୍ । କିନ୍ତୁ ଯଦି, ଅସଂଯତ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଦେଖି, ସେ ଘରୁ ବାହାରି ଯାଆନ୍ତି, ଏକ ଦୋକାନକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେଠାରୁ ଏକ ଅସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ(ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରେମିକକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଫେରନ୍ତି, ତେବେ ହତ୍ୟାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଯାହାକୁ ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କୁହାଯାଏ, ତାହାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିବ । ଏବଂ ଯେହେତୁ, ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସେ ଉତ୍ତେଜନାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନଥିଲେ ଏବଂ ମନରେ ହତ୍ୟା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ ଏକ ଅସ୍ତ୍ର ଆଣିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ତେଣୁ ସେ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଦୋଷୀ ହେବେ । ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କେବଳ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେବା ନୁହେଁ, ବରଂ ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ତାହା ଶୁଣାଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା ନ୍ୟାୟର ଉପହାସ । ଏବଂ, ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଅଭିଯୁକ୍ତ ହତ୍ୟା କରିବା ସମୟରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଥିଲେ, ଏହି ତଥ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଆଇନକୁ କିପରି ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରେ ?ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ, ଆମେ ଏହାକୁ ଆଇନ ବିଷୟରେ କହିବୁ ନାହିଁ,ଯେହେତୁ ଆଘାତ ଉପରେ ଅପମାନକୁ ଲଦିଦେବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ, ଏହା ବ୍ୟତୀତ,

ଆଇନର ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯାହା ଅପରାଧ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିବା ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିଚାର ନକରିବା ଜୀବନ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅଦାଲତକୁ ନିଜର ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ଏବଂ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ବିବେକର ବ୍ୟବହାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରେ, ଏବଂ ତେଣୁ, ଅପରାଧଟିର ଗମ୍ଭୀରତାକୁ ବିଚାର ନକରି, ତାହାକୁ କେବେଳ କଠୋର, ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ପକ୍ଷପାତୀ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରିବ । ଏହା ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ କୌଣସି ଅପରାଧଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡର ପରିମାଣ ସେହି ଅପରାଧର ମାନକ ଦ୍ୱାରା ବହନ କରାଯାଏ ନାହିଁ , ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 'ଚୋରି', 'ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତା' କିମ୍ବା 'ହତ୍ୟା' । ଅପରାଧର ଗମ୍ଭୀରତା ଦଣ୍ଡ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ପ୍ରଦାନ କରେ ଏବଂ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହା କରାଯାଇଥିଲା, ଏହାର ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ଏହାର ପରିଣାମକୁ ଧ୍ୟାନ ନଦେଇ ଅପରାଧ କେତେ ଗୁରୁତର ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ଉପଯୁକ୍ତ ମାମଲାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନ ଦେବା ପାଇଁ ଅଦାଲତମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଅଧିକାରିତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ଲଘୁକର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅଣଦେଖା କରିବାକୁ ବାଧ କରିପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଏକ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବାର ସନ୍ଦେହଜନକ ଏବଂ ବିବେକହୀନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ । ନିରପେକ୍ଷତା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ବିବେକ ହେଉଛି ନ୍ୟାୟର ପରିଚୟ । ଅପରାଧ ସଂଘଟିତ ହେବାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇଥିବା ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଅଦାଲତଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ବିଚକ୍ଷଣତାର ପ୍ରୟୋଗ ଉପରେ ରୋକ ଲଗାଇଥବା ଧାରା 303 ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସର ଅବଶେଷ ଅଟେ । ଆମେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ରହୁଛୁ, ତାହା ହେଉଛି ସାମରିକ ଶାସନର ଆଇନବିହୀନ ଆଇନ । ଆମେ, ଭାରତୀୟ ଲୋକମାନେ, ଏକ ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ । ଆମ ପାଇଁ, ଆଇନ ସମ୍ମାନ ଏବଂ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ହରାଏ ଯେତେବେଳେ ଏହା ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନକାରୀଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ ଭଳି ରାୟ ଦେବାକୁ ବାଧ କରେ ଯେ ଅପରାଧର ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫାଶୀ ଦିଆଯିବ ।

ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବା ପରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ କିପରି କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ଆମେ ଭଲ ବୋଲି ବିଚାର କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ 14 ବର୍ଷ ଧରି ଜେଲରେ ଅଛନ୍ତି, ଏବଂ ସେହି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବା ପରେ ଜେଲରୁ ବାହାରିବା ପରେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ କରନ୍ତି, ସେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କୌଣସି ଅଧିକ ବିବେଚନାର ହକଦାର ନୁହଁନ୍ତି, ଯିଏ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଛନ୍ତି କେବଳ ଏହି କାରଣ ପାଇଁ ଯେ ପୂର୍ବଜଣକ ତାଙ୍କ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସମାପ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜଣକ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଲାଗୁ ହୋଇଥିବା ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଅଛିନ୍ତି । ଏପରି ଏକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ ବର୍ଗୀକରଣ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବିଚାର ଉପରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ ଏବଂ ବୈଧାନିକ ଭାବେ ଅନୁମୋଦିତ ଆଇନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖେ ନାହିଁ, ଯଥା, ଏକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବା । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାରାବାସ ପରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରୁହନ୍ତି, କୌଣସି ଯୁକ୍ତିରେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ତୁଳନାରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ପାଇବାକୁ ହକଦାର ନୁହଁନ୍ତି । ଆମେ ପରାମର୍ଶ ଦେଉ ନାହୁଁ ଯେ ପୂର୍ବ ଜଣକ ଅପେକ୍ଷା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜଣକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ବ୍ୟବହାର ପାଇବାକୁ ହକଦାର । ଦଣ୍ଡର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଭୟଙ୍କୁ

ସମାନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ପ୍ରଥମଟି ପାଇଁ ଯାହା ସୁରକ୍ଷା ଏବଂ ଲାଭ ଉପଲବ୍ଧ ତାହା ଦ୍ୱିତୀୟଟି ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଆଜୀବନ କାରାବାସ ଭଳି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଇଥିବା ଦୋଷୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ହେଉଥିବା ଚାପ ଏବଂ ବିଷାଦ ପ୍ରତି ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଛୁ । ଅନେକ ବିଦ୍ୱାନ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଥୋର୍ଷ୍ଟେନ୍ ସେଲିନ୍([1]) ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ "ଦ ପେନାଲ୍ଟି ଅଫ୍ ଡେଥ୍" ନାମକ ଏକ ପୁସ୍ତକରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଂଶ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ କରିବ :

> "ଯେକେହି କାରାଗାର ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ସର୍ବାଧିକ-ସୁରକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଛନ୍ତି, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭବତଃ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା ହତ୍ୟାକାରୀଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ, ସେମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସମାଜ ଅସାଧାରଣ ଚାପ ଏବଂ ଅଭିପ୍ରାୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ, ଯଦିଓ ଆଦୌ ବାହ୍ୟ ଜଗତରେ ଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ କ୍ଷୀଣ ରୂପରେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । କାରାଗାର ଏକ ଅପ୍ରାକୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ସୀମିତ ଆକାରର ଅଞ୍ଚଳରେ, ସୁରକ୍ଷିତ କାନ୍ଥ ଦ୍ୱାରା ଘେରି ରହିଥିବା, ଏହା ଅଳ୍ପ କିଛି ସଂଖ୍ୟାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅନେକ ହଜାର କଏଦୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥାଏ । ପରିବାର ଏବଂ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିବା ଏହି ଉଭୟ ଲିଙ୍ଗୀୟ ଗୋଷ୍ଠୀରେ, କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ସଂଯୋଗରେ ରଖା ଯାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ଅନେକ ନିୟମାବଳୀର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତି ଯାହା ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ସୀମିତ କରେ ଏବଂ ଆଂଶିକ ଭାବରେ କାରାଗାର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଆଂଶିକ ଭାବରେ କଏଦୀ ସଂହିତା ଦ୍ୱାରା ଲାଗୁ କରାଯାଏ । ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ ଯେ ଏହି କୃତ୍ରିମ ପରିବେଶରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସଂଘର୍ଷ ଏବଂ ସ୍ୱାର୍ଥର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଦ୍ୱନ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ଯାହା ମୁକ୍ତ ସମାଜ ଲଢ଼େଇର କାରଣ ହୋଇଥାଏ, ବିଶେଷ କରି ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ବିବେଚନା କରେ ଯେ ସର୍ବାଧିକ ସୁରକ୍ଷିତ କାରାଗାର କଏଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଯୁବକ ଏବଂ ଆମ ସହରର ଗରିବ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଢ଼ିଛନ୍ତି, ଯେଉଁଠାରେ ଦ୍ୱନ୍ଦର ସମାଧାନରେ ଶାରୀରିକ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ସାଧାରଣ ଅଟେ । ବାସ୍ତବରେ, କାରାଗାର ହିଂସାକାଣ୍ଡର ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଯାହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାହା ହେଉଛି ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ଆପେକ୍ଷିକ ବିରଳତା, ସବୁକିଛି ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଏ ।"(ପୃ. 105)

ଏହା ଏକ ଭଲ କାରଣ ଯେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶରେ ଥିବା ଦୋଷୀମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଭେଦଭାବ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଯେଉଁଥିରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାରାଦଣ୍ଡର ଅବଧି ସମାପ୍ତ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସେହି ପୁସ୍ତକରେ ଆଉ ଏକ ଅଂଶ ଅଛି ଯାହା ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦର୍ଶାଏ ଯେ କାରାବକାଶରେ

([1]) ସେଜ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଅଫ୍ ସୋସିଆଲ ରିସର୍ଚ୍ଚ, ଲଣ୍ଡନ, ଇଡି 1980

ଥିବାବେଳେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ବାରମ୍ବାରତା ଏତେ ଅଧିକ ନୁହେଁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ କାରାବକାଶରେ ଥିବାବେଳେ ଏକ ହତ୍ୟା କରିଥିବା ଦୋଷୀ ପାୟା ଯାଆନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ଦୋଷୀ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ତୁଳନାରେ କଠୋର ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ, । ଲେଖକ କୁହନ୍ତି :

"ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରେ, ଯେଉଁ ଦୋଷୀମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ହ୍ରାସ କରାଯାଇଛି କିମ୍ବା ଯେଉଁମାନେ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ପାରୋଲ୍ ହୋଇ ଏକ କିମ୍ବା ଦୁଇ ଦଶନ୍ଧି କାରାଗାରରେ ବିତାଇବା ପରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଫେରି ପାଇପାରିବେ । କେତେକ ଏହି ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି, କାରଣ ସେମାନେ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଥିବାବେଳେ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ କିମ୍ବା ହିଂସାତ୍ମକ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରନ୍ତି । କେତେକ ହୁଏତ ସେହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକରେ ସମୟ କାଟୁଥିବେ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ହତ୍ୟାକାରୀ କିମ୍ବା ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ କ୍ଷମାର ଅଭ୍ୟାସ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାମଲାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଦୂର କରିପାରେ । ଏଠାରେ କାରାବକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ଯେତେବେଳେ ହତ୍ୟାକାରୀମାନେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଛନ୍ତି କାରଣ ଆମେ କେବଳ ଚିନ୍ତିତ ଯେ ଏହିପରି କାରାବକାଶୀମାନେ ମୁକ୍ତ ହେବା ପରେ କିପରି ଆଚରଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ସେମାନେ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅପବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ସେମାନେ ନିଜ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ଜୀବନ ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି କି? ଏହା ସେହି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବିପଦର ଭୟ ଯାହା କିଛି ଲୋକଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରେ ଯାହା ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଫେରିବା ପରେ ଜଣେ ହତ୍ୟାକାରୀଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ହତ୍ୟା କରିବାରୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ମାଧ୍ୟମ । ଯେପରି ଆମେ ଦେଖିବୁ, କାରାବକାଶରେ ଥିବା ହତ୍ୟାକାରୀମାନେ ବେଳେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଅପରାଧ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କିଛି ତଥ୍ୟ ଉପରେ ନଜର ପକାଇବା ଦ୍ୱାରା ଜଣାପଡ଼ିବ ଯେ କାରାବକାଶରେ ଥିବା ଯେଉଁମାନେ ନରହତ୍ୟା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ବହୁତ ନିମ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଅଛନ୍ତି ।"(ପୃଷ୍ଠା 113)

ପୁସ୍ତକର 115 ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଅନୁଯାୟୀ, କାରାବକାଶ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା 6835 ଜଣ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ 310 ଜଣ କାରାବକାଶ ଥିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ନୂତନ ଅପରାଧ ପାଇଁ କାରାଗାରକୁ ଫେରିଥିଲେ । ଏହି 310 ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକୋଇଶ ଜଣ କାରାବକାଶ ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଇଚ୍ଛାକୃତ ନରହତ୍ୟା, ଅର୍ଥାତ୍ ହତ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ କାରାଗାରକୁ ଫେରାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କାରାବକାଶ କିମ୍ବା ଜାମିନ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଆଚରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମ ଦେଶରେ କୌଣସି ତୁଳନାତ୍ମକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ତଥ୍ୟ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଘଟଣା ଅତ୍ୟଧିକ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ, ଯଦି ଆମ ଦେଶରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ ନାହିଁ, ତେବେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ଭିନ୍ନ ବ୍ୟବହାର କରିବାର କୌଣସି ଆଧାର ନାହିଁ ଯେପରି ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ କରାଯାଏ ।

ତେଣୁ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାରାଗାର ଭିତରେ କିମ୍ବା ବାହାରେ କରାଯାଇଥିବା ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର କୌଣସି ଯଥାର୍ଥତା ନାହିଁ । ଏକ ମାନକୀକୃତ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଦଣ୍ଡାଦେଶ, ଏବଂ ତାହା ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଆକାରରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାମଲାର ତଥ୍ୟ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବାରେ ବିଫଳ ହୁଏ | ଏହା ହେଉଛି ସେହି ତଥ୍ୟ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାମଲାରେ ଦଣ୍ଡର ପ୍ରଶ୍ନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନିରାପଦ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଗଠନ କରେ । "ପ୍ରତ୍ୟେକଟିର ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରକାରର ମାମଲା ଏବଂ ଦିଗ ସାଧାରଣ ମାନକକୁ ଅର୍ଥହୀନ 'ବଏଲର୍ ପ୍ଲେଟ୍' କିମ୍ବା ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ବିବୃତି କରିବ .... ([1])" । *ଜଗମୋହନ ସିଂହ ବନାମ ୟୁ. ପି. ରାଜ୍ୟ ମାମଲା([2])*ରେ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବିଚାରପୀଠ ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଜେ. ପାଲେକରଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ :

> ମାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର ଅସମ୍ଭବତା ଭାରତରେ ପରିଚାଳିତ ଅପରାଧିକ ଆଇନର ମୂଳରେ ରହିଛି, ଯାହା ଦଣ୍ଡର ମାତ୍ରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିଚାରପତିମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାପକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀତା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ .... ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ, ନ୍ୟାୟିକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତାର ପ୍ରୟୋଗ ହେଉଛି ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ।” (ପୃଷ୍ଠା 559)

ମୃତ୍ୟୁର ଏକ କମ୍ପ୍ୟୁଟରୀକୃତ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ବୈଧାନିକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥିତ ନୁହେଁ । ଧାରା 303 ଅଧୀନରେ ମାମଲା ଆସୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଅପରାଧୀଙ୍କ ବୟସ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗ, ଅପରାଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ଉତ୍ତେଜନା ଏବଂ ଅପରାଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭଳି କାରଣ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବିଚାରରୁ ବାଦ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 ଲାଗୁ କରିବା ସମୟରେ ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନର ମାନବ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରେ, ଯେଉଁଥିରେ ତଥ୍ୟ ସଂକଳନ ପାଇଁ ଅଧିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ସମ୍ବଳ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି, ଯାହା 1860 ମସିହାରେ ଉପଲବ୍ଧ ଥିଲା ଯେତେବେଳେ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଅଂଶ ଭାବରେ ଅଧିନିୟମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଯେହେତୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଗର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧାରା 303 ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରାଯାଇଛି, ତାହା ଏକ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ, ସେମାନେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତା 235 (2) ଅନୁଯାୟୀ କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ କାହିଁକି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଲାଗୁ କରିବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା ପାଇଁ ସେହି ସଂହିତାର ଧାରା 354 (3) ଅନୁଯାୟୀ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଅଧିକାର ଏବଂ ସୁରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା, ଯାହା ଅନ୍ୟାୟରେ ପରିଣତ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ଅଟେ ,ତାହା କଠୋର, ମନମୁଖୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ।

([1]) ଡେ.ନିସ୍ କାଉନସଲ୍ ମ୍ୟାକଗାଉଥା ବନାମ କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ରାଜ୍ୟ, 28 ଏଲ୍ . ଇଡ଼ି. ଦ୍ୱିତୀୟ 711

([2]) [1973] 2 ଏସସିଆର 541

ଏହି ରାୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଆମେ କହିଛୁ ଯେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର 51ଟି ଧାରା ରହିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ସେହି ଧାରାଗୁଡ଼ିକ ହେଲା:ଧାରା 121,121-ଏ,122,124-ଏ, 125,128,130,131,132,194,222,225,232,238,255,302,304 ଭାଗ 1,305,307,311,313,314, 326,328,363ଏ,364,371,376,388,389,394,395,396,400,409,412,413,436,438,449,459, 460,467,472, 474, 475, 477, 489-ଏ, 489-ବି, 489-ଡି ଏବଂ ଧାରା 511 (ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡନୀୟ ଅପରାଧ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା) । ଏହି ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟି ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଇଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ଏକ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି ତେବେ ଧାରା 303 ଅନୁଯାୟୀ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗନ୍ତି । ଧାରା 303 ର ଏହି ଦିଗଟିର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଦେଖିବା ଅସମ୍ଭବ । ଯଦି ହତ୍ୟା ଏକମାତ୍ର ଅପରାଧ ଥିଲା, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା, ତେବେ ଏପରି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବଜାୟ ନ ରଖିବାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଯୁକ୍ତିର ଆଭାସ ହୋଇଥାଇପାରେ । ଏହା ପରେ ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇପାରେ ଯେ ବିଧାନମଣ୍ଡଳର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । କିନ୍ତୁ, ପ୍ରଚଳିତ ଧାରା ଅନୁଯାୟୀ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ନ୍ୟାସ ଭଙ୍ଗ ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି (ଯଦିଓ, ଏପରି ଦଣ୍ଡ କ୍ୱଚିତ୍ ଲାଗୁ କରାଯାଏ), କିମ୍ବା ଧାରା 124-ଏ ଅନୁଯାୟୀ ରାଜଦ୍ରୋହ ପାଇଁ କିମ୍ବା ଧାରା 232 ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ମୁଦ୍ରା ଜାଲିଆତି ପାଇଁ କିମ୍ବା ଧାରା 467 ଅନୁଯାୟୀ ଜାଲିଆତି ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବାକୁ ପଡିବ ଯଦି ସେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଥିବାବେଳେ ଏକ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ କରାଯାଇଥିବା ଏଭଳି ଅପରାଧ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମାନତା ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ, ଏପରି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାହିଁକି କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ କେବଳ ଏହି କାରଣରୁ ଯେ ସେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ କରିବା ସମୟରେ ଜାଲିଆତି ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା କେଉଁ ସାମାଜିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ ତାହା ବୁଝିବା ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତିକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିଥାଏ । ଦୁଇଟି ଅପରାଧର ଅଭିପ୍ରେରଣା ଭିନ୍ନ, ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେମାନେ ସଂଘଟିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ଭିନ୍ନ ହେବ ଏବଂ ବାସ୍ତବରେ ଦୁଇଟି ଅପରାଧ ମୂଳତଃ ଏକ ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀର । ଏହିପରି ଅପରାଧ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଏକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିବାର କାରଣ ଏହା ଯେ ଏହିପରି ଅପରାଧ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିବା ଅପରାଧୀ ସମସ୍ତ କାରଣର ସୀମା ବାହାରେ ମନମୁଖୀ ଅଟେ । ଯଦି ବିଚାର କରାଯାଏ ଯେ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତା 235 (2) ଏହି ମାମଲାରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଥିଲା ଏବଂ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ଶୁଣାଣି କରିବା ନ୍ୟାୟାଳୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଥିଲା, ତେବେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏପରି କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ :

> "ଜାଲିଆତି ଅପରାଧ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶରେ ଥିବାବେଳେ ଆପଣ ଏକ ହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ତୁମକୁ କାହିଁକି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ? "

ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ନିଜସ୍ୱ ଖଣ୍ଡନ ବହନ କରନ୍ତି । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡର ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କେତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଏବଂ ଅଯୌକ୍ତିକ ତାହା ଏହା ଦର୍ଶାଇଥାଏ ।

1967 ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଏହାର ପଇଁତିରିଶତମ ରିପୋର୍ଟରେ, ଭାରତ ଆଇନ ଆୟୋଗ 587 ରୁ 591 ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 302 ଏବଂ 303 ଅନୁଯାୟୀ ଅପରାଧ ପାଇଁ କମ୍ ଦଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବିଚାର କରିଥିଲେ । ଅନୁଚ୍ଛେଦ 587 ରେ ଏହା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରାଯାଇଛି ଯେ :

"ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା 303 ଅନୁଯାୟୀ ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ। ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଅପରାଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର କମ୍ ଦଣ୍ଡ ଏକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକତା ହେବ । ତେବେ ଏହା ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ଏହି ଅପରାଧ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମର୍ଥନରେ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତିକୁ ଆଗକୁ ନିଆଯାଇପାରିବ, ଆମେ ତାହାକୁ ବିଚାର କରିଛୁ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ, ସାଧାରଣତଃ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅଦାଲତକୁ କୌଣସି ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତା ନଦେବା ହେଉଛି ଏକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଯାହା ଆଧୁନିକ ଧାରା ସହିତ ଅନୁରୂପ ନୁହେଁ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ପରେ ଏବଂ ଧାରା 303ରେ ସଂଶୋଧନ କରାଯିବା ଉଚିତ କି ନାହିଁ, ତାହା ବିଚାର କରିବା ପରେ, ଯେଉଁଥିରେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଥିବାବେଳେ ପୁନର୍ବାର ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ମାମଲାରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗକୁ ସୀମିତ ରଖାଯାଇପାରିବ, ଆଇନ ଆୟୋଗ ଏହାର ରିପୋର୍ଟରେ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 591 ରେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ "କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ"। ଏହା ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ :

"କଠୋରତାର ଗମ୍ଭୀର ମାମଲା, ଯେଉଁଠାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ହ୍ରାସକାରୀ ପରିସ୍ଥିତି ସେମାନଙ୍କ ତୀବ୍ରତାରେ ଅତ୍ୟଧିକ, ଦଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂହିତା, 1898ର ଧାରା 401 ଅନୁଯାୟୀ ମୁକାବିଲା କରାଯାଇପାରିବ ଏବଂ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ" ।

ଜୁନ୍ 1971 ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା ଉପରେ ଏହାର 42 ତମ ରିପୋର୍ଟରେ ଆଇନ ଆୟୋଗ ଧାରା 303 କୁ ସଂଶୋଧନ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନକୁ ପୁନର୍ବାର ବିଚାର କରିଥିଲେ । ଏହା ଅସଙ୍ଗତ ମନେ ହେଲା ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ଛାଡ଼ କରାଯାଇଥିଲା, ତାଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ରଖାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଭାବରେ ମୁକ୍ତ କରାଯାଏ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସେହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଅଧୀନରେ ରଖାଯାଇପାରିବ । ତେଣୁ ଏହା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ଧାରା 303 କୁ ସଂଶୋଧନ କରାଯିବା ଉଚିତ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରକୃତରେ କାରାଗାରରେ ଥିବା ଆଜୀବନ ଦୋଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହିବ । ତେବେ ଆୟୋଗ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରିନଥିଲେ, କାରଣ ଧାରା 303 "ଅତି କ୍ୱଚିତ୍ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥିଲା"। ଏହା ଅନୁଭବ କଲା ଯେ ଯଦି

ଏକ ଅସାଧାରଣ କଠିନ ମାମଲା ଥାଏ, ତେବେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୟା ଅଧିକାର ଅଧୀନରେ ଏହାକୁ ସହଜରେ ସମାଧାନ କରାଯାଇପାରିବ ।

1972 ମସିହା ଡିସେମ୍ବର 11 ତାରିଖରେ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାରେ ସଂଶୋଧନ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟସଭାରେ ଏକ ଚିଠା ଆଇନ ଆଗତ କରାଯାଇଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ଏକ ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଯେ ସଂହିତାର ଧାରା 303କୁ ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯିବା ଉଚିତ । ତତ୍କାଳୀନ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଗତ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଏହି ବିଲ୍ କୁ ରାଜ୍ୟସଭା ଏବଂ ଲୋକସଭାର ଯୁଗ୍ମ କମିଟି ନିକଟକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା । କମିଟି 97 ଟି ବୈଠକ କରିଥିଲା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲା, ଯେଉଁଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଥିଲା ଯେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 302 ଏବଂ 303 ଦ୍ୱାରା ପୃଥକ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଗୋଟିଏ ଧାରା ଅଧୀନରେ ଅଣାଯିବା ଉଚିତ । କମିଟି ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲା ଯେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା ସମୟରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ହେବା ଅନୁଚିତ ଏବଂ ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇ ପାରିବ କି, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କର ବିଚାର ଉପରେ ଛାଡିଦେବା ଉଚିତ । ତଦନୁସାରେ କମିଟି ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 କୁ ବାଦ ଦେବା ପାଇଁ ବିଲ୍ ରେ ଏକ ନୂତନ ଖଣ୍ଡ 125 ଯୋଡିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଯୁଗ୍ମ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ 1976 ମସିହା ଜାନୁଆରୀ 29 ତାରିଖରେ ରାଜ୍ୟସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା, ଯାହା ପରେ 1972 ମସିହାର ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା (ସଂଶୋଧନ) ବିଲ୍, XLII-B ରାଜ୍ୟସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ସଂସଦ ଦ୍ୱାରା ଯାହା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଥିଲା ତାହା ଭୋଟ ବାକ୍ସ ଦ୍ୱାରା ସମାଧାନ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଲ୍ ବିଚାରାଧୀନ ଥିବାବେଳେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସଂସଦୀୟ ନିର୍ବାଚନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ବିଲ୍ ଅଚଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତାହା ହିଁ ହେଲା । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ଏକ ଅତ୍ୟଧିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ସଂସଦର ଧ୍ୟାନ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 1972 ର ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା ସଂଶୋଧନ ବିଲ୍ XLII-B ରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଜରୁରୀ ସଂସ୍କାର ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବନାରେ, ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 କୁ ହଟାଇବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡ 125 (ନୂତନ) ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତାବିତ ସଂଶୋଧନ, ବିନା କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦରେ ପାରିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏହି ବିଲ୍ ପାରିତ କରିବାରେ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଉଛି ଏହାକୁ ପୁନର୍ଜୀବିତ କରାଯାଇ ନାହିଁ ଏବଂ ମତଦାନ ପାଇଁ ରଖାଯାଇ ନାହିଁ । ଧାରା 303 ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ହାତରେ ସମାପ୍ତ ବରଣ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଆମର ଏକମାତ୍ର ଅନୁଶୋଚନା ହେଉଛି ଯେ 1977 ପରଠାରୁ ଗତ ଛଅ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ, ଚୁପ୍ ରହିବା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେକରେ କାହିଁକି ଫାଶୀ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ପଚାରାଯାଇ ନଥିବା କିଛି ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରତାରକଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା, ଯିଏକି ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଭୋଗୁଥିବା ବେଳେ ହତ୍ୟା କରିଥାଇପାରିଥାନ୍ତି, ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାଇପାରିଥାନ୍ତି ।

ଏହି ରାୟରେ ଆମେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିବେଚନା କରି ଆମର ମତ ହେଉଛି ଯେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303 ଅନୁଚ୍ଛେଦ 14ରେ ଥିବା ସମାନତାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଏବଂ ସମ୍ବିଧାନର ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଧିକାର ଯଥା ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ନାହିଁ ଆଦିକୁ ଉଲ୍ଲଂଘନ କରେ । କାରାଗାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀଙ୍କ ଆକ୍ରମଣକୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଧାରାଟି ପ୍ରଥମେ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବିଧାନମଣ୍ଡଳ ଏପରି

ଭାଷା ବାଛିଥିଲା ଯାହା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିଲା । ଏହି ଧାରା ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନୁମାନ କରେ ଯେ ଆଜୀବନ-ଦୋଷୀମାନେ ଏକ ବର୍ଗ ଭାବରେ ମାନବତାର ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ପ୍ରଜାତି । ଏହି ଅନୁମାନ କୌଣସି ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥିତ ନୁହେଁ । *'ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ'*([1]) ଉପରେ ରୟାଲ ଆୟୋଗ ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ "ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ହତ୍ୟା ମାମଲାରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବା ପରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା କଏଦୀମାନେ ଏକ ବିଶେଷ କଷ୍ଟଦାୟକ ଏବଂ ବିପଦଜ୍ଜନକ ବର୍ଗ ଗଠନ କରନ୍ତି । କଥାଟା ସେମିତି ନୁହେଁ । ଅଧିକାଂଶ ନିଜକୁ କାରାଗାରରେ ପାଆନ୍ତି କାରଣ ସେମାନେ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନଥିବା ପରିସ୍ଥିତିର ମିଳିତ ଚାପରେ ପ୍ରଲୋଭନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । *ଦିଲୀପ କୁମାର ଶର୍ମା ବନାମ ଏମ୍. ପି. ର ରାଜ୍ୟ ମାମଲା* ([2]) ରେ ଏହି ନ୍ୟାୟାଳୟ ଧାରା 303ର କ୍ଷମତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ସରକାରିଆ ତାଙ୍କ ସହମତିସୂଚକ ରାୟରେ ଉକ୍ତ ଧାରାର ବ୍ୟାପକ ବିସ୍ତାରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହିଥିଲେ ଯେ "ଏହି ଧାରା ତୀବ୍ରତା କଠୋର, ନିରନ୍ତର ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ।" ଆମେ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 303 ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ବୋଲି ରଦ୍ଦ କରୁଛୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଅସିଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରୁଛୁ । ଏହା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ଯେ ସମସ୍ତ ହତ୍ୟା ମାମଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ଧାରା 302 ଅଧୀନରେ ଆସିବ ଏବଂ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହି ଆବେଦନ ଏବଂ ଆଜ୍ଞାଦେଶ ଆବେଦନ ସମୂହରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ମାମଲା ଏହି ରାୟଗୁଡିକର ଅନୁସରଣରେ ଗୁଣବତ୍ତା ଆଧାରରେ ସମାଧାନ ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଦୁଇଜଣିଆ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ଖଣ୍ଡପୀଠ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖାଯାଇପାରେ ।

ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଚିନାପ୍ପା ରେଡ୍ଡୀ, ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 ଏକ କାଳଗତ ଅସଙ୍ଗତି ଅଟେ । ଏହା ସମୟର ଅଗ୍ରଗତି ସହିତ ମେଳ ଖାଉନାହିଁ । ଏହା ମାନବ ଚେତନାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀ ପ୍ରଭାବ ସହିତ ମେଳ ଖାଉନାହିଁ । ଏହା ଆମ ଭଳି ଏକ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ ସମ୍ବିଧାନର ଦର୍ଶନ ସହିତ ମେଳ ଖାଉନାହିଁ । ଏହା ବିଶେଷ କରି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21କୁ ଉଲଂଘନ କରେ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଭବ ନୂତନ ଆଇନ ଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଙ୍କର ଜାତୀୟକରଣ ମାମଲା ପରଠାରୁ ଏହାକୁ ଗୋପାଳନ୍ ଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲା । ବ୍ୟାଙ୍କର ଜାତୀୟକରଣ ମାମଲା ପରେ, ମୌଳିକ ଅଧିକାରର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଥିବା ସମ୍ବିଧାନର କୌଣସି ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଏକ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବହନ କରିବାର ନଥିଲା । ଅତିରିକ୍ତ ପୋଷଣର ସନ୍ଧାନ କରିବାର ଥିଲା ଏବଂ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଅତିରିକ୍ତ ଶକ୍ତି ହାସଲ କରିବାର ଥିଲା । ପ୍ରଧାନ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ବେଗ୍, ମାନେକା ଗାନ୍ଧୀ ମାମଲାରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ଏହା କହିଛନ୍ତି :

> " ସମ୍ବିଧାନର ତୃତୀୟ ଭାଗରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ସହ ଜଡ଼ିତ ଅନୁଚ୍ଛେଦଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଧିକାର ଧାରାକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁନାହିଁ, ଯାହା ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକତ୍ର ହେଉନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ସମ୍ବିଧାନର ଏକ ସମନ୍ୱିତ ଯୋଜନାର ଅଂଶବିଶେଷ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷ ନ୍ୟାୟ (ସାମାଜିକ, ଆର୍ଥିକ ଏବଂ ରାଜନୈତିକ), ସ୍ୱାଧୀନତା (କେବଳ ଚିନ୍ତାଧାରା, ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ଧାରଣା,

---

([1]) 1949-1953, ଅନୁଚ୍ଛେଦ 517
([2]) [1976] 2 ଏସ. ସି. ଆର. 289

ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ବରଂ ସଙ୍ଗଠନ, ଆନ୍ଦୋଳନ, ବୃତ୍ତି ତଥା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିଗ୍ରହଣ ଏବଂ ଦଖଲ), ସମାନତା (ସ୍ଥିତି ଏବଂ ସୁଯୋଗ ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ ଏବଂ ବର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଅଯୌକ୍ତିକ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭେଦଭାବର ଅନୁପସ୍ଥିତିକୁ ସୂଚିତ କରେ), ଏବଂ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ (ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଏକତା ନିଶ୍ଚିତ କରୁଥିବା) ର ବିଶାଳ ପ୍ରବାହ ଗଠନ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ସାମିଲ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହା ଆମ ସମ୍ବିଧାନ କଳ୍ପନା କରେ । ସେମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାନବ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ପୃଥକ କରିବା, ବାସ୍ତବବାଦୀ କିମ୍ବା ଲାଭଦାୟକ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ସୁରକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପଣ୍ଡ କରିବ । ”

ମାନେକା ଗାନ୍ଧୀ ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 କୁ ମହତ ଅଧିକାର ଭାବେ ବିବେଚନା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ ମୁଖ୍ୟଆଧାରରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନର ଜୀବନ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଧିକାରଗୁଡିକୁ ଦାବି କରୁଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ନିଶ୍ଚିତ ଲାଭପ୍ରଦ ହେବ । ଯଦି ଅନୁଚ୍ଛେଦ 21 ଘୋଷିତ କଲା , "ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିମ୍ବା ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯିବ ନାହିଁ",ନ୍ୟାୟାଳୟ, କୌଣସି ଆଡମ୍ବର କିମ୍ବା ଅଳଙ୍କରଣ ବିନା , ସରଳ ଏବଂ ନିରଙ୍କୁଶ ଶବ୍ଦରେ ଘୋଷଣା କଲେ :

"ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସ୍ୱଚ୍ଛ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, କାଳ୍ପନିକ, ଦମନକାରୀ କିମ୍ବା ମନମୁଖୀ ନୁହେଁ" (ତତ୍କାଳୀନ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ମହୋଦୟ)।

ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ଯେ ଧାରା 302 ବଚନ ସିଂହ ମାମଲାରେ ଉଠାଯାଇଥିଲା ଯାହା ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ,ତାହା ସାମ୍ବିଧାନିକ ଭାବେ ବୈଧ ଥିଲା କି । ବଚନ ସିଂହ ମାମଲା ଧାରା 302 ର ବୈଧତାକୁ ବଜାୟ ରଖିଥିଲା କାରଣ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନୁହେଁ ବରଂ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା, ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା ଯାହା ସର୍ବାଧିକ ବ୍ୟତିକ୍ରମୀ ମାମଲାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଲାଗୁ କରିବା କିମ୍ବା ଲାଗୁ ନ କରିବା ପାଇଁ ବିଚାରପତିଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶର ନିର୍ଦ୍ଦୟ କଠୋରତା, ଏପରିକି ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ, ବିଚାରପତିଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ବ୍ୟାପକ ବିଚାରଧାରା ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ନ୍ୟାୟିକ ବିବେଚନା ହିଁ ହତ୍ୟା ପାଇଁ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡକୁ ବେଆଇନ କରିବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ତଥାପି ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏହା ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ଧ୍ୟାନ ନେଲେ ଯେ ଏହା କେବଳ 'ବିରଳରୁ ବିରଳତମ ମାମଲାରେ' ଲାଗୁ କରାଯାଇପାରିବ ।

ମେନେକା ଗାନ୍ଧୀ ଏବଂ ବଚନ ସିଂଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଲୋକିତ ବିଚାରରେ, ଧାରା 303 ର ବୈଧତାକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ଅସମ୍ଭବ । ଧାରା 303 ନ୍ୟାୟିକ ବିବେଚନାକୁ ବାଦ ଦେଇଥାଏ । ଅଭିଯୁକ୍ତକୁ ଅପରାଧରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ମାତ୍ରେ ବିଚାରପତିଙ୍କ ହାତରୁ ନ୍ୟାୟିକ ମାନ ହଟାଇ ଦିଆଯାଏ । ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଏତେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ, ଏତେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଏବଂ ଏତେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ନ୍ୟାୟିକ ମନର ସମ୍ପୃକ୍ତତା ବିନା ଏହାକୁ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା କୌଣସି ଆଇନକୁ ନିରପେକ୍ଷ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କୁହାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏଭଳି ଆଇନକୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଏବଂ ଦମନକାରୀ ବୋଲି କଳଙ୍କିତ କରାଯିବା ଉଚିତ । ଧାରା 303 ହେଉଛି ଏପରି ଏକ ଆଇନ

ଏବଂ ଏହା ସମସ୍ତ ଖରାପ ଆଇନର ମାର୍ଗରେ ଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମୁଁ ମହାମାନ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ସହ ସହମତ ଯେ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 303 କୁ , ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ବୋଲି ରଦ୍ଦ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

ଏଚ୍. ଏଲ୍. ସି.

ଅସ୍ୱୀକରଣ

"ଉପଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ରାୟ କେବଳ ମକଦ୍ଦମାରେ ପକ୍ଷଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସୀମିତ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇନପାରେ । ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାରିକ ଏବଂ ସରକାରୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ରାୟର ଇଂରାଜୀ ସଂସ୍କରଣଟି ପ୍ରାମାଣିକ ବିବେଚିତ ହେବ ଏବଂ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ଏବଂ ନିଷ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହେବ ।"

ଭାଷାନ୍ତର :
ସ୍ୱିଡିଲ୍ ନାୟକ,
ଅନୁବାଦିକା,
ଓଡ଼ିଶା ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ, କଟକ ।